

THE
VIDYABHAWAN SANSKRIT GRANTHAMALA
11

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

RASAGANGĀDHARA

OF

PANDITARĀJA JAGANNĀTHA

(First Anan)

With

'Chandrika' Sanskrit & Hindi Commentaries

By

Pt. Badarinath Jha

&

Pt. Madan Mohan Jha

CHOWKHAMBA VIDYABHAWAN

VARANASI

विषय-सूची

विषयः	पृष्ठाङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
मङ्गलाचरणम्	१	शृङ्गारहैविष्यम्	१५०
काव्यलक्षणम्	५	करुणः	१५६
काव्यप्रकाशोक्तलक्षणे आक्षेपः	१५	शान्तः	१५६
साहित्यदर्पणलक्षणे आक्षेपः	२६	रौद्रः	१६०
प्रतिभाया एव काव्यकारणता	२७	वीरः	१६४
काव्यस्य चातुर्विध्यम्	३७	अद्भुतः	१८०
उत्तमोत्तम लक्षणम्	६६	तत्र प्रकाशोदाहरणे आक्षेपः	१७९
उत्तम लक्षणम्	७६	हास्यः	१८३
मध्यम लक्षणम्	७८	मयानकः	१८६
अधम लक्षणम्	८१	वीभत्सः	१९२
प्रकाशकृद्भेदेषु कटाक्षः	८७	रसानां संख्यानियमः	१९३
रसस्वरूपम्	१००	रसानां विरोधाविरोधचिन्ता	२०६
रसस्यैकादश भेदाः	१२८	रसदोषाः	२२०
मरतसूत्रस्याष्टधा व्याख्यानम्	१३२	गुणनिरूपणम्	२२८
रसानां नवधात्वम्	१३२	गुणनिरूपणे स्वमतम्	२२९
शान्तस्य रसत्वव्यवस्थापनम्	१४१	गुणनिरूपणे वामनादीनां मतम्	२२९
रसलक्षणम्	१४१		
शोकलक्षणम्	१४१		
करुणविप्रलम्भस्यांशतः करुणोऽंशतश्च			
शृङ्गारे भन्तर्भावः	१४२		
निर्वेदः	१४३		
क्रोधः	१४४		
उत्साहः	१४४		
विस्मयः	१४५		
हासः	१४५		
भयम्	१४५		
खुण्प्सा	१४६		
विभाषादिस्वरूपम्	१४६		

शब्दगुणानां लक्षणम्

शब्दः	पृष्ठाङ्काः
प्रसादः	२२९
समता	२३०
माधुर्यम्	२३१
सुकुमारता	२३२
अर्थव्यक्तिः	२३३
उदारता	२३४
भोजः	२३५
कान्तिः	२३६
समाधिः	२३७

विषय-सूची

४५

विषयः	पृष्ठाङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
अर्थगुणानां लक्षणम्		गतिः	३२३
श्लेषः	२३८	व्याधिः	३२४
प्रसादः	२४०	त्रासः	३२५
समता	२४१	सुप्तम्	३२७
माधुर्यम्	२४१	विशेषः	३३०
सुकुमारता	२४२	भ्रमणः	३३३
अर्थव्यक्तिः	२४२	अवहित्थम्	३३५
उदारता	२४३	उग्रता	३३६
भोजः	२४४	उन्मादः	३३८
कान्तिः	२४८	मरणम्	३३९
समाधिः	२४८	वितर्कः	३४२
अर्थं तेषां त्रिवैवान्तर्भावः	२५२	विषादः	३४४
गुणानां व्यञ्जिका रचना	२५५	औत्सुक्यम्	३४७
रचनायां वर्जनीयम्	२६१	आवेगः	३४८
तत्र विशेषतो वर्जनीयम्	२७३	जडता	३४९
सावध्वनिनिरूपणम्	२८९	आलस्यम्	३५१
सावलक्षणम्	२९३	असूया	३५४
हर्षः	२९८	अपस्मारः	३५७
स्मृतिः	२९९	चपलता	३५८
घोडा	३०४	निर्वेदः	३६१
मोहः	३०६	व्यभिचारिणां संख्या	३६४
एतिः	३०८	रसामासः	३६५
शङ्का	३०९	भावशान्तिः	३७७
ग्लानिः	३१०	भावोदयः	३७८
दैन्यम्	३११	भावसन्धिः	३८०
चिन्ता	३१४	भावशबलता	३८१
मदः	३१६	अलक्ष्यक्रमध्वनेरपि च वचिल्लक्ष्यक्रमः	३९४
श्रमः	३१८	वर्णरचनादीनां निव्यञ्जकत्व-	
गर्वः	३२०	निराकरणम्	४०३
निद्रा	३२२		

उदाहृतश्लोकानुक्रमणिका

श्लोकाः	पृष्ठाङ्काः	श्लोकाः	पृष्ठाङ्काः
अकरुण ! सुपानाया	३२९	क्षमापणैकपदयोः	३८७
अकरुणहृदय	३३८	खण्डितानेकआलि	२४६
अभरपुतिरस्तपल्लवा	३१५	गणिकाञ्जामिकसु	२४७
अपहाय सकल	१५६	गाढमालिङ्ग्य सकलां	३३२
अपि बहल दहनजालं	१७७	गुरुमध्यगता मया	४४
अपि वकि गिरां	१०६	गुरुमध्ये कमलाक्षी	२४३
अनन्तः सुखं	२४६	चराचर जगज्जाल	१८०
अयि पवनरयाणां	३४६	चिन्तामीलितमानसो	२५९
अयि मन्दस्मित	२८१	तन्मन्त्रु मन्दहसितं	३००
अलकाः फणिशाव	२७७	तत्पत्यतो मुनेर्वक्त्राद्	२४६
अवधौ दिवसावसान	२९९	तत्पगतापि च सुतनुः	४५
अवाप्य भङ्गं खलु	३३७	तां तमालतरुकान्ति	२५६
अहितव्रत ! पापा	३५९	तुलामनालोक्ष्य निज्जा	२७९
आ मूलाद्रत्नसानो	३२१	तृणालोक विलोचने	३५५
आयातेव निशा निशा	२८६	दयितस्य गुणाननु	३४०
आलीपु केलोरमसेन	३२६	दरानमल्लंघर	३०३
आविर्भूता यदवधि	१५४	धनुर्विदलनध्वनि	१६२
आ सायं सलिलभरे	२८०	न कपोतकपोतकं	१७१
इयमुल्लसिता मुखस्य	२८०	नखैर्वदारितान्त्राणां	१८६
उल्लिप्ताः कबरीभरं	२०२	न धनं न च राज्य	३६३
उल्लासः फुल्लपङ्के	८४	नयनान्चलावमर्श	१५४
उपसि प्रतिपक्ष	३८६	नवोच्छ्वलितयौवन	१६०
पुमिर्विशेषविषयैः	२८६	नारिकेलजलक्षोर	३८५
पुवंवादिनि देवर्षी	३९४	निखिलं जगदेव	३२४
भौगिणद्दं दाहयल्लं	५५	निखिलां रजनीं	३५२
कलितकुलिशाघाताः	२७७	नितरां हितयाय	३३०
कस्तुरिकातिलक	२८५	नितरां पुरुषा सरोज	२३२
काकागुरुद्वयं सा	२९२	नितान्तं यौवनोन्मत्ता	२०५
किं ब्रह्मस्तव वीरतां	२३१	निपतद्वाष्पसरोध	३४७
कियदिदमधिकं	१६४	निरुद्धप यान्तीं	३०६
कुचकलशयुगान्त	३०५	निर्माणे यदि मार्मिको	२५१
कुण्डलीकृतकोदण्ड	१९५	निर्वासयन्ती धृति	३८९
कुत्रैव धनुरिदं	३५४	परिहरतु भरां फणि	१७८

उदाहृतश्लोकानुक्रमणिका

श्लोकाः	पृष्ठाङ्काः	श्लोकाः	पृष्ठाङ्काः
पापं हन्त मया	३८२	विधाय सा मददना	३१९
प्रत्युद्गता सविनयं	१९५	विधिवञ्चितया	३०९
प्रमोदमरतुन्दिल	२३४	विरहेण विकलहृदया	३०७
प्रसङ्गे गोपानां	३२५	वीक्ष्य वक्षसि विपक्ष	३७९
प्रहरविरतौ मध्ये	७३	व्यत्यस्तं लपति क्षणं	३०३
ब्रह्मक्षय्ययनस्य	२१८	यान्त्राश्चक्रिताश्चैव	३७१
मम भस्मिभ वीसत्यो	५२	शतेनोपायानां कथ	३६७
मवनं करुणावती	३६९	शयिता शैबलशयने	३१०
मास्करवृत्तावस्तं	३४४	शयिता सविधेऽप्यनी	३८
भुजगाहित प्रकृतयो	२७२	शुण्ढादण्डं कुण्डली	३०७
भुजपञ्जरे गृहीता	३७०	शून्यं वासगृहं	२८७
मधुरतरं स्मयमानः	३१७	इयेनमम्बरतलादु	१८६
मधुरसान्मधुरं हि	३१८	श्रीतातपादैर्विहिते	१८४
मलयानिलकाल	१५६	सदाजयानुपङ्गाणा	२६६
मा कुरु कशां कराब्जे	३२७	सन्तापयामि हृदयं	३०८
मित्रात्रिपुत्रनेत्राय	७९	सपदि विलयमेतु	१७५
मुञ्चसि नाद्यापि रुधं	३७८	सरसिजवनवन्धु	२४५
यथा यथा तामरसा	२६६	सर्वेऽपि विस्मृतिपथं	३७५
यदवधि दयितो विलो	३५०	सानुरागाः सानुकम्पा	२७६
यदि लक्ष्मण सा	३६१	सावित्रीपकुलाचलां	१६७
यदि सा मिथिलेन्द्र	३४२	सा मदागमनवृंहित	३२३
यस्योद्दामदिवानि	१६६	साहकारसुरासुरा	२३६
यौवनोद्गमनितान्त	३८०	सुरस्रोतस्विन्याः	१५८
रणे दीनान्देवान्दश	१७३	सुराङ्गनाभिराश्लिष्टा	१५६
राघवविरहज्वाला	६९	स्वर्गनिर्गतनिरर्गल	२३८
लीलया विहितसिन्धु	३४८	स्वेदाभ्युत्थान्द्रकण	२३३
लोलाकावलिवल	२७४	हतकेन मया वनान्तरे	३१२
वक्षोजाग्रं पाणिना	३३४	हरिः पिता हरिमाता	२४१
वचने तव यत्र	२०८	हरिणाप्रेक्षणा यत्र	२६८
वाचा निर्मलया सुधा	२६१	हरिमागतमाकर्ष्य	३५८
वाचो माङ्गलिकीः	१५३	हीरस्फुरद्गदनशुभ्रि	२७५
विधत्तां निःशङ्कं	२४१	हृदये कृतशैबलानु	३२५

रसगंगाधरे प्रमापकाः

(प्रथमानने)

अप्यदीक्षितः	४८	सरसमुनिः	१९३
अमिनवगुसाचार्यपादाः	१००, ३९५	सागवतम्	१९०
अलङ्काररत्नाकरः	२४८	सम्मटसट्टः	९३
आनन्दवर्धनाचार्यः	३९५	सहाकवि (माव आदि)	८०
करुणालहरी	१५९	सहाभारतम्	१८३
काव्यप्रकाशः	५१, ५२	यमुनावर्णनम्	७३
काव्यप्रकाशटीकाकाराः	२३३	योगवासिष्ठम्	२०२
गीतगोविन्दम्	२१६	रत्नावली	५
गीता	१८२	रामायणम्	५
चित्रमीमांसा	४८	व्यक्तिविवेककृत्	५८
जयदेवः	२१६	शार्ङ्गदेवः	१८५
ध्वनिकारादयः	१७	श्रीवत्सलाञ्छनः	१६९
पञ्चलहर्षः	४०६	सङ्गीतरत्नाकरः	४०
मट्टनाथकः	१०१	साहित्यदर्पणः	२३